

profitera koji pođednako traže čvrsti autoritet i poredak. Manipulativno održavani zagriženi šovinizam i slepi patriotizam su pođednako ispoljeno pokriće autoritarnih zahteva i žrtava i profitera.

U opštim crtama prikazani su novi sadržaji ideologije i organizacije savremenog fašizma i desnog ekstremizma i izneta ocena nekih uticajnijih oblika njegovog proučavanja. Skrenuta je pažnja na dodirne i razlazne tačke ovog stanja u Zapadnoj Evropi i Jugoslaviji. Uočeno je da novine na desnici nisu ideološke ni idejne već pretežno političko-taktičke, tj. ogledaju se u saobražavanju klasičnih ultradesnih pogleda duhu vremena (tj. aktuelnoj prevazi liberalnoburžoaskih sadržaja u izmenjenoj epohalnoj svesti), i prilagođavanju s jedne strane političkoj kulturi dominantnih svetskih sila, a s druge instrumentalno-pragmatičnom oživljavanju krajnje konzervativnih segmenata lokalne tradicije. Dakle nova ekstremna desnica u Evropi nije samo prolazna brutalna šovinistička erupcija dezorijentisanih masa, niti ne mnogo trajniji izraz makijavelističke manipulativne politike vladajućih snaga. Ona ima društvenoekonomsku, ideološkovrednosnu, političko – manipulativnu, ali i idejno-epohalnu dimenziju jer se javlja na raskršću promena epohalne svesti nakon nestanka hladnog rata i u sklopu snažne izmene vizije prošlosti. Defanziva levičarske svesti u Evropi nakon iščezavanja jednopartijskog socijalizma (koji je u svom državnom i blokovskom obliku bio važan idejni i politički oslonaci različitim verzijama neboljševičke levice) podstakla je ekspanziju desnice. Ovim procesima nametala je boju lokalna tradicija, politička kultura, vodeće elite i ličnosti, ali i okruženje. Ekstremna desnica obraća se različitim slojevima mlađe i srednje generacije nudeći novi alternativni obrazac vezivanja za konzervativne vrednosti u krizi. U Zapadnoj Evropi jasnije se oformila već početkom 1970-ih godina kao reakcija na levičarske pokrete ovoga perioda, a u Jugoslaviji kao eksplozivna reakcija na nesigurnost nastalu rasulom socijalističkog režima. Prva je u priličnoj meri sistemski kanalisana, institucionalno omeđena i s vrha nadzirana, druga se daleko više difuzno razliva u šoviniziranom javnom mnjenju, građanskom ratu i etničkom revanšizmu. "Niska, ali solidna" brana širenju ultradesnice u Zapadnoj Evropi je interes multinacionalnog kapitala koji podstiče globalizaciju, dok se na Balkanu ekstremisti lakše povezuju sa vladajućim grupama u klimi razbuđene državotvorne nacionalne romantike. U obe situacije uspon ekstremne desnice rezultat je različitih društvenoekonomskih i političkih sklopova, ali i nekih opštekontinentalnih čije se dejstvo prelamalo kroz samo naizgled autohtone lokalne prilike i lične subjekte. Opštim činiocima npr. može se objašnjavati zašto se novo nezadovoljstvo, kriza i nesigurnost nisu ispoljili u demokratsko levičarskom obliku, a konkretnije prilike pomažu da se uoče stupnji iracionalnog ispoljavanja ultradesnog ponašanja. Evropska Unija danas ne može trpeti narisli desni ekstremizam, jer službena institucionalizovana netrpeljivost prema strancima dovodi u pitanje njeno postojanje. Sprečavanje Hajdera da preuzme vlast u Austriji je jasan primer.

Uopšteno govoreći u istočnoevropskim zemljama odnos prema fašizmu kolebao se unutar šire amplitude, iz ekstrema u ekstrem, nego u Zapadnoj Evropi gde je u antitotalitarizmu sažeti antifašizam i antikomunizam trpeo manje izmene. U Jugoslaviji je naročito upadljiv zaokret od službenog komunističkog antifašizma (u kom je dominirao svečarski borački integrativni antifašizam nad istraživanjem dubljeg etničkog fašističkog potencijala) ka slepom "patriotskom" fašizmu i antikomunizmu 1990-ih godina (u kom su minuli kvislinzi zauzeli mesto dotadašnjih partizanskih patriota). Konvertitstvo u nauci o fašizmu je pratilo zaokrete dnevne politike. Na uže teorijskom planu zaokret od radikalnog antifašizma ka